

стала основою для загальноукраїнської юридичної терміносистеми і більшість західноукраїнських правничих термінів у радянські часи було відкинуто як діалектизми, словник К. Левицького містить у собі корисний матеріал для сучасних редакторів юридичних текстів, законотворців, правників і мовознавців. Як точно зауважив д-р. Я. Рудницький: «А проте залишиться він на все точкою опори для всіх, хто цікавитиметься німецько-українською правничою термінологією, а то і загальною лексикографією. Тому праця д-ра Костя Левицького, що в свій час була останнім словом у цій ділянці, не втратила й посьогодні своєї вартости, як джерельної студії. Коли ж іде про історію української лексикографії, зокрема ж спеціального словництва, то німецько-український словник д-ра Костя Левицького останеться завсіди одним із найцікавіших та найцінніших творів старшої галицької генерації, твором, якого появу обумовила велика пошана й любов до рідної мови його автора» [5].

Література

1. Левицький К. Німецько-український правничий словар / К. Левицький. – Відень: Накл. Видавн. Спілки у Відні, 1920. – VII + 497 с.
2. Каленюк О.М. Використання здобутків західноукраїнських правників у подальших працях з формування і унормування національної правничої термінології / О.М. Каленюк // Право: науково-інформаційний вісник. – 2013. – Ч. 7. – С. 96-99.
3. Даценко І.І. Дві пам'ятки української юридичної лексикографії – словник «Juristisch-politische terminologie für die slavischen sprachen oesterreichs. deutsch-ruthenische separat-ausgabe» та «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністративних» К. Левицького / І.І. Даценко // Лексикографічний бюлетень: Зб. наукових праць. – Київ. – 2009. – Вип.18. – С. 62-74.
4. Паночко М.М. Кость Левицький як дослідник української правничої термінології (за матеріалами німецько-українських правничих словників) / М.М. Паночко // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – 2011. – № 11-12. – С. 254-260.
5. Рудницький Я. Правник-лексикограф. // <https://zbruc.eu/node/59192?page=4>.

ВЕРБАЛЬНІ ОЗНАЧЕННЯ ОРНАМЕНТАЛЬНИХ МОТИВІВ-СХЕМ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ ЇХ СЕМАНТИКИ

О. П. Годенко-Наконечна

(Дніпропетровський університет внутрішніх справ)

Одним із напрямків наукових досліджень є розроблення термінології. При вивченні доцивілізаційних культур, із причини відсутності в них писемності, а відповідно самоназв об'єктів, загострюється проблема їх номінації, тобто вербального позначення. Дослідники нерідко пропонують свої варіанти назв стародавніх знаків і символів, застосовують авторську термінологію або запозичують її з царини народної творчості. Багату й стали

систему знакової символіки сформувала, зокрема, трипільська культура, щодо якої термінологічний апарат не має завершеного вигляду й потребує уніфікації. Аналіз літературних джерел свідчить, що для означення орнаментальних мотивів-схем трипільської культури використовуються як застарілі, так і сучасні терміни, неологізми та слова-кальки з російської мови.

Сучасні автори практично відмовилися від деяких термінів початку ХХ ст., вважаючи їх анахронізмами. До таких належать: смужковий орнамент (у російських авторів – «полосчатый»), який нині називають *стрічковий*; гадючкуваті фігури, верчки – нині *S-подібні* (S-видні) *спіралі*; сочки з дотичними – нині *тангентний мотив* (від нім. *Tangentenkreisband*); рита кераміка – нині *кераміка з прокресленим орнаментом*.

З'ясування спорідненості трипільських орнаментальних мотивів із деякими мотивами традиційного українського мистецтва та назвами орнаментальних фігур народної творчості, ідентичних стародавнім, може наблизити дослідника до розуміння семантики зображень.

У традиційному народному українському мистецтві й донині використовуються орнаментальні мотиви, споріднені з трипільськими, – в килимарстві, різьбленні, художньому розпису, вишивці та особливо писанкарстві. Не рідкісними є факти використання дослідниками методики порівняння знаків і символів доби неоліту-єнеоліту з орнаментами наступних історичних епох певної території.

Отже, своєрідними «культурними текстами» дописемної епохи є символи і знаки орнаментальних композицій, нанесених на предмети вжитку, зокрема на обрядові посудини. Трипільська культура сформувала сталу систему знакової символіки, яка використовувалась на просто як декор, прикрашання, а для позначення певних смислів магічного характеру. Надаючи назву тому чи іншому мотиву орнаменту, дослідники спираються на різні принципи номінаційного творення: міфологічний (наприклад, «Велика Мати світу»), абстрактно-геометричний (у назвах «спіраль», «безконечник», «тризуб», «свастика», «хрест» та ін.); іконічний («ялінка»; «букраній»; «дошові потоки»), абстраговано-ідеографічний («коловорот», «сторони світу», «рух», «космос-порядок» тощо).

Спостерігаємо, що окремі першоелементи зображень та схеми побудов трипільських орнаментів як певні «матричні» графічні основи протягом тисячоліть залишалися незмінними, мінялася лише стилістика цих зображень. Саме «матриця» візерунку несла найбільше смислове навантаження, яке, на жаль, із часом губилося, тож нині важко піддається реконструкції. У майстрів народної творчості залишалася віра в сакральний характер таких зображень, тому схеми й окремі знаки, зазвичай, ретельно

зберігалися у незмінному вигляді, хоча й фігурували під іншими, новими назвами, які часом і допомагають уявити сутність орнаментальної «мови» давнини.

На підставі виділення більше десятка домінантних мотивів (орнаментальних мотивів-схем) та узагальнення й систематизації їх номінаційного матеріалу складаємо «лексичні ланцюги» кожного з орнаментальних мотивів, назви яких допомагають розшифрувати їх змістове наповнення. Найбільш сталими й показовими для трипільської орнаментики є наступні мотиви-схеми: *змійно-спіральний, тангентний, стрічковий, хрестовий, зірковий, сварговий, мотиви води, землі (ромб), кола, виру, парних овалів, гірляндовий* та деякі інші.

Наведемо окремі приклади номінаційних рядів трипільських орнаментальних мотивів-схем:

1. Змійно-спіральний мотив та його різновиди мають наступні номінації: S-подібна спіраль, меандр, «біжуча» спіраль, волюто-меандр, лабіринт, спіралеподібні змії, ланцюги пар драконів, двійко змій, синусоїдальний фрагмент розвинутого знаку Тай-цзи, безконечник, «гадючка», «гусячі шийки», «кривульки», «чорне море», «бояри», «вужі».

2. Хрестовий мотив та його різновиди: прямий хрест, навскісний хрест, колесо-сонце (хрест у колі), центр-місяць, чотирилисник, «вітряк», «млин», «криж», «крижик», «купчак», «хвігура», «хрестова рожа», «хрищатик».

3. Свастичний мотив: свастика, сварга, «вітряк», «гачки», «крижик» «крутороги», «павуки», «сорокопут» (8-променева свастика), «триніг» (трипроменева свастика), «циганська дорога», «лелека».

4. Мотив зірки: розетка-небо, розетка-сонце, «колесо Юпітера», або «громовий знак» (6-променева зірка в колі), «айстра», «звізда», «зірка», «зоря», «квітка», «рожа», «ружа», «чорнобривець», «штерна».

5. Мотив води, дощу: змія-вода, повзуча змія, зигзаг, дощосні вужі, дощові потоки, фестони-хмари, «бігунець», «вужик», «гадючки», «гірлянда», «дуги», «змійка», «зубчики», «хвиля», «кривульки».

Враховуючи, що знакова система української народної творчості має складний космогонічний та світоглядний зміст, можемо говорити про певний образ світу, закодований у символіці зображень. Ці зображення, власне, стають втіленням у геометричній формі певної інформації. Через співставлення різних вербальних позначень орнаментальних мотивів-схем (запозичених у різних авторів і в народній традиції) торуємо шлях до розкриття складних семантичних структур знакової символіки.